

COMPARATIVE ANALYSIS OF DISTRIBUTIVE TRADE IN BOSNIA AND HERZEGOVINA AND EUROPE

KOMPARATIVNA ANALIZA DISTRIBUTIVNE TRGOVINE U BOSNI I HERCEGOVINI I EVROPI

MESIC, Ishak

Abstract: *This study focused on problem of trade development slowness in Bosnia and Herzegovina in comparison to neighbouring transitional countries and European Union. Findings show that, according to absolute indicators, the trade of Bosnia and Herzegovina has been largely lagging behind the trade of European Union. However, according to relative indicators, the trade structure of Bosnia and Herzegovina has been approaching closer to trade structure of European Union. Concluding remarks point out the need for improvement of macroeconomic conditions to accelerate development of whole economy, as well as need for larger trade internationalization in order to improve the absolute turnover structure beside relative structure.*

Key words: *trade, company, turnover, employees, structure*

Sažetak: *Ova studija istražuje problem zaostajanja razvoja trgovine u Bosni i Hercegovini, u odnosu na naprednije tranzicijske zemlje i Evropsku uniju. Rezultati istraživanja pokazuju da prema apsolutnim pokazateljima trgovina Bosne i Hercegovine uveliko zaostaje za trgovinom Evropske unije. Međutim, prema relativnim pokazateljima, struktura trgovine Bosne i Hercegovine približava se strukturi trgovine Evropske unije. Zaključna razmatranja pokazuju potrebu izgradnje makroekonomskog ambijenta za razvoj cjelokupne privrede, te veću internacionalizaciju trgovine, kako bi se pored relativne strukture popravila i struktura apsolutnih indikatora razvoja trgovine.*

Ključne riječi: *trgovina, predzeće, promet, zaposlenost, struktura*

Authors' data: Ishak Mešić, dr.sc. Univerzitet u Zenici – Ekonomski fakultet, Zenica, imesic@bih.net.ba

1. Uvod

Bosna i Hercegovina je zemlja koja je zbog ratnih i političkih događanja usporenije išla putem tranzicije privrede, u odnosu na neke naprednije tranzicijske zemlje u regionu. Bruto domaći proizvod u BiH u 2006. godini iznosio je oko 3.000 USD i bio je na nivou 9,5% GDP Evropske unije. Pokrivenost uvoza izvozom iznosila je 45% (International Monetary Fund, 2006.). Zaostajanje u razvoju i tranziciji privrede odrazilo se i na zaostajanje u razvoju distributivne trgovine.

2. Komparativna analiza razvoja i strukture trgovine

Da bi analizirali koliko trgovina Bosne i Hercegovine zaostaje u odnosu na savremenu evropsku trgovinu, te da bi preciznije definisali pravce i trendove budućeg razvoja BiH trgovine, napravićemo komparativnu analizu stanja trgovine BiH sa trgovinom u Evropi.

P o d r u č j e	Godina	Broj trgovačkih preduzeća	% od privred preduz	Broj prisutnih stanovnika	Broj trgov. preduz. na 10.000 st.
Evropska unija	1998	4.491.939	28,0 %	379.000.000	115
Zemlje Centr. Evrope	1995	2.034.714	37,6 %	108.558.500	187
Slovenija	2004	10.104	34,7%	1.997.160	51
Hrvatska	2004	16.507	37,3%	4.437.000	37
Bosna i Hercegovina	2003	15.174	34,9%	3.828.000	40

Tabela 1. Komparativna analiza broja trgovačkih preduzeća

Iz prethodne tabele (Mešić, 2007) se vidi da je učešće trgovačkih u ukupnim privrednim preduzećima u Bosni i Hercegovini veće nego u Evropskoj uniji, što ukazuje na niži nivo razvoja ostalih djelatnosti, posebno proizvodnje.

Broj trgovačkih preduzeća na 10.000 stanovnika daleko je niži u Bosni i Hercegovini, nego u ostalom evropskom području, kao rezultat zaostalog razvoja privrede uopšte, pa time i trgovine.

Kao što se vidi iz naredne slike (Eurostat, 2001), sektorska struktura distributivne trgovine Bosne i Hercegovine u 2003. godini se približila sektorskoj strukturi Evropske unije, u pogledu učešća zaposlenih i prometa po djelatnostima. Međutim, kada je u pitanju sektorska struktura broja preduzeća, trgovina BiH pokazuje drastičan raskorak u odnosu na EU.

Sektorska struktura prometa distributivne trgovine pokazuje učešće trgovine na veliko 55%, trgovine na malo sa 32% i trgovine motornim vozilima sa 13%. Sektorska struktura prometa u Evropskoj uniji je bila: 54% trgovina na veliko, 29% trgovina na malo i 17% trgovina motornim vozilima.

Slika 1. Komparacija sektorske strukture distributivne trgovine, 2003.

Struktura prometa distributivne trgovine pokazuje da se relativna sektorska struktura prometa trgovine u Bosni i Hercegovini približila strukturi u Evropskoj uniji. Međutim, apsolutne veličine prometa pokazuju drastično zaostajanje trgovine BiH za trgovinom Evropske unije. Stoga je vrlo važno da se u narednom periodu obezbijede makroekonomski uslovi za razvoj cjelokupne privrede, kako bi se pored relativne strukture prometa popravila i struktura apsolutnih veličina prometa (visina prometa po preduzeću i po radniku).

Komparacija prometa po zaposlenom u distributivnoj trgovini (produktivnost rada) u Bosni i Hercegovini, u odnosu na Evropsku uniju, Sloveniju i Hrvatsku, vidi se iz slijedeće tabele (Eurostat, 2005.):

P o d r u č j e	Godina	Distributivn a trgovina	Trgovina na veliko	Trgovina na malo	Trgovina mot. voz.
Evropska unija	2003	257.002	457.092	133.518	323.863
Slovenija	2004	245.953	300.249	135.795	791.237
Hrvatska	2004	159.961	177.570	105.031	276.145
Bosna i Herceg.	2003	77.720	106.787	49.540	121.891
Bosna i Herceg.	2005	126.695	172.068	89.211	-

Tabela 2. Komparativna analiza prometa po zaposlenom u EUR

Iz prethodne tabele se može vidjeti da je promet po zaposlenom u cjelokupnoj distributivnoj trgovini u BiH u 2003. godini, niži za 3,3 puta nego u Evropskoj uniji. U 2005. godini, dolazi do znatnog porasta produktivnosti u distributivnoj trgovini BiH na nivo manji za samo dva puta u odnosu na EU u 2003. godini.

Komparacija prometa po jednom trgovačkom preduzeću u Bosni i Hercegovini i Evropskoj uniji, vidi se iz slijedeće tabele (Eurostat, 2005.):

P o d r u č j e	Godina	Distributivna trgovina	Trgovina na veliko	Trgovina na malo	Trgovina mot. Voz.
Evropska unija	2003	1.369.086	2.589.700	702.300	1.591.360
Slovenija	2004	2.077.890	1.839.243	1.497.129	5.884.576
Hrvatska	2004	1.594.233	1.359.037	1.400.783	2.134.379
Bosna i Herceg.	2003	258.405	244.903	221.542	358.280
Bosna i Herceg.	2005	449.944	-	-	-

Tabela 3. Komparativna analiza prometa po preduzeću, u EUR

Promet po jednom trgovačkom preduzeću cjelokupne distributivne trgovine u BiH je daleko ispod evropskog prosjeka i on je u 2003. godini za 5,3 puta manji od prosjeka EU, a u 2005. godini je za 3 puta manji od prosjeka EU u 2003. godini. To govori da su trgovačka preduzeća u Bosni i Hercegovini dosta manja od trgovačkih preduzeća u Evropskoj uniji.

Učešće trgovine u ukupnoj zaposlenosti BiH iznosilo je u 2005. godini 15,47% (u FBiH 13,7%, u RS 18,33%) a učešće trgovine u zaposlenosti Evropske unije u 1997. godini iznosilo 16%, u SAD 19% i u Japanu 18% (Eurostat, 2001.).

P o d r u č j e	Godina	Distributivna trgov.	Trgovina na veliko	Trgovina na malo	Trgovina mot. Voz.
Evropska unija	2003	5,3	5,7	5,3	4,9
Slovenija	2004	8,4	6,1	11,0	7,4
Hrvatska	2004	10,0	7,7	13,3	7,7
Bosna i Hercegovina	2003	3,3	2,3	4,5	2,8

Tabela 4. Broj zaposlenih po jednom trgovačkom preduzeću

Broj zaposlenih po jednom trgovačkom preduzeću u BiH, u 2003. godini je znatno manji u odnosu na zemlje EU, osim trgovine na malo, gdje je broj zaposlenih po preduzeću približan EU.

Manji broj zaposlenih po preduzeću, zajedno sa manjim prometom po preduzeću, pokazuje da su trgovačka preduzeća u Bosni i Hercegovini daleko manja i sitnija nego u Evropskoj uniji.

3. Nalazi i rezultati istraživanja

- Broj trgovačkih preduzeća na 10.000 stanovnika u Bosni i Hercegovini je tri puta manji u odnosu na Evropsku uniju – nerazvijena trgovačka mreža.
- Sektorska struktura broja trgovačkih preduzeća pokazuje najveći raskorak u strukturi trgovine Bosne i Hercegovine u odnosu na Evropsku uniju – nesklad u razvoju sektora trgovine na veliko i sektora trgovine na malo.
- Broj zaposlenih po jednom trgovačkom preduzeću u Bosni i Hercegovini je dva puta manji u odnosu na zemlje Evropske unije – manja preduzeća.
- Prosječna visina prometa po jednom trgovačkom preduzeću u Bosni i Hercegovini je pet puta manja od prosjeka zemalja Evropske unije.

- Prosječan promet po zaposlenom radniku (produktivnost rada u trgovini) u Bosni i Hercegovini je tri puta manji od prosječnog prometa po zaposlenom u Evropskoj uniji – loša organizacija i upotreba ljudskih resursa.

4. Zaključak

Postojeća relativna struktura trgovine u ukupnoj privredi Bosne i Hercegovine pokazuje sličnost sa strukturom u Evropskoj uniji. Međutim, apsolutne veličine pokazuju izrazitu zaostalost kako trgovine, tako i cjelokupne privrede.

Sektorska struktura distributivne trgovine Bosne i Hercegovine se približila sektorskoj strukturi distributivne trgovine Evropske unije, u pogledu učešća zaposlenih i prometa po djelatnostima. Međutim, sektorska struktura broja preduzeća unutar BiH trgovine pokazuje drastičan raskorak u odnosu na Evropsku uniju, posebno u velikom učešću broja preduzeća trgovine na veliko.

U definisanju budućeg razvoja trgovine u Bosni i Hercegovini potrebno je zadržati postojeće relativno učešće trgovine u ukupnoj privredi, ali je potrebno planirati apsolutni porast indikatora koji pokazuju nivo razvoja trgovine. Naravno, preduslov za rast indikatora o stanju trgovine jeste rast makroekonomskih indikatora u cjelokupnoj privredi.

U budućem razvoju trgovine treba očekivati veću koncentraciju i internacionalizaciju trgovine, te okrupnjavanje trgovačkih preduzeća, posebno u trgovini na veliko. Time će se veliki broj malih zamijeniti manjim brojem većih i snažnijih preduzeća, što će dovesti i do optimalnije sektorske strukture trgovine.

5. Literatura

Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (2005.). Statistički ljetopis, Distributivna trgovina, *Dostupno na:* <http://www.dzs.hr> *Pristup:* 29-08-2006

European Communities (2001). *Distributive Trades in Europe*, ISBN 92-894-1426-x

European Communities (1997). *Retailing in the Central European Countries 1996*, Eurostat, ISBN 92-827-9489-x

European Communities (1998). *Wholesale Trade in the European Economic Area 1997*, Eurostat, ISBN 92-828-0371-6

Eurostat (2005). *Distributive Trade*, *Dostupno na:* http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1996,39140985&_dad=portal *Pristup:* 06-08-2006

Federalni zavod za statistiku Federacije Bosne i Hercegovine (2005). Statistički godišnjak, Unutrašnja trgovina, *Dostupno na:* <http://www.fzs.ba> *Pristup:* 29-09-2006

International Monetary Fund (2006). *Transition Report*, *Dostupno na:* www.imf.org *Pristup:* 09-09-2007

Mešić Ishak (2007). *Tranzicija trgovine u Bosni i Hercegovini*, Ekonomski fakultet Univerziteta u Zenici, Zenica, ISBN 978-9958-639-02-9

Statistični urad Republike Slovenije (2005). Statistični letopis, Trgovna, *Dostupno na:* <http://www.stat.si> *Pristup:* 05-05-2008